

شاخصه‌های دولت انقلابی از منظر آیت الله خامنه‌ای

فاطمه گنجعلی^۱

چکیده

کلید واژه «انقلابی‌گری» و «انقلابی بودن» از همان روزهای مبارزات انقلابی در بین مردم رواج داشت و با بیانات امام خمینی در مقاطع و اجتماعات مختلف در مورد عوامل پیروزی انقلاب اسلامی و به دنبال آن استخراج ویژگی‌های شخصیت انقلابی از این بیانات رنگ و بوی دیگری به خود گرفت. از مولفه‌های انقلابی‌گری از دیدگاه رهبر معظم انقلاب می‌توان به داشتن روحیه استقلال طلبی و نداشتن وابستگی به قدرت‌های خارجی، ساده زیستی و نفی اشرافیت، مردمی بودن، پرهیز از سیاست‌زدگی، پایبندی به اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی، هدف‌گیری آرمان‌های انقلاب و همت بلند برای رسیدن به آنها حساسیت در برابر دشمن و تقوای سیاسی و دینی اشاره کرد. تحقیق حاضر با عنوان شاخصه‌های دولت انقلابی از دیدگاه آیت الله خامنه‌ای با روش توصیفی و با استناد از منابع کتابخانه به تبیین شاخصه‌های انقلابی‌گری و انقلابی بودن و انقلابی ماندن و بیان مصادیق عینی این شاخصه‌ها در دولت سیزدهم پرداخته است.

کلید واژه: دولت، دولت انقلابی، رهبری، شاخصه

۱. دانش آموخته سطح ۲ مدرسه علمیه الزهرا علیها السلام، تهران، ایران

مقدمه

اسلامی ایران یکی از مهمترین رخدادهای اجتماعی و سیاسی دنیا در سده بیستم است که در سال ۱۳۵۷ به وقوع پیوست. امروزه پس از گذشت چهار دهه از پیروزی شکوهمند انقلاب، روحیه انقلابی گری برای نظام جمهوری اسلام بسیار حائز اهمیت است. این مفهوم انقلابی گری و دولت انقلابی از جمله شاخص‌های مهمی است که توسط آیت الله خامنه‌ای مطرح شده است. در فرمایشات ایشان، انقلابی گری و دولت انقلابی یک مفهوم کلیدی است و می‌توان آن را در منظومه فکری ایشان یک مفهوم محوری و راهبردی قلمداد نمود. آیت الله خامنه‌ای می‌فرماید: «ما می‌خواهیم به دولت مستحق ظهور دست پیدا کنیم». در این راستا ما باید به تمدن سازی نوین اسلامی توجه کنیم، یعنی جامعه‌ای داشته باشیم که آمادگی تمدن‌سازی نوین اسلامی برای دستیابی به جامعه زمینه ساز ظهور را داشته باشد. یکی از مولفه‌های مهم تمدن‌سازی نوین اسلامی دولت انقلابی است. از جمله پژوهش‌های انجام شده در این زمینه می‌توان به مقاله صادقی، موحدی با عنوان «مبانی و شاخص‌های دولت اسلامی از منظر آیت الله خامنه‌ای» و مقاله محمد مزرعی، نادری تحت عنوان «ماهیت واژگان دولت اسلامی در دیدگاه حضرت آیت الله خامنه‌ای» و مقاله رکابیان، علی‌پور گرجی با عنوان «مولفه‌های انقلابی گری، انقلابی بودن، انقلابی ماندن در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری» اشاره کرد. وجه تمایز این تحقیق با پژوهش‌های صورت گرفته در این است که به تبیین دولت سیزدهم و شهید رئیسی به عنوان یک مصداق دولت انقلابی پرداخته شده است.

۱- مفهوم‌شناسی

۱-۱- معنای لغوی

شاخص: برآمده، مرتفع، تیر که از بالای نشان درگذرد، چشمی که واگشوده نهان باشد و مژگان نزنند. نشانه‌ای که در آفتاب برای تعیین وقت (مخصوصاً ظهر) نصب کنند و آن صفحه‌ای است که دارای تقسیمات مربوط به ساعات مختلف شبانه روز که در سایه میله‌ای متوالیاً به روی آن‌ها می‌افتد، ساعت آفتابی، میله فلزی یا چوبی که در نقشه برداری به کار برند و برای تعیین جهت، تراز را به سمت آن متوجه سازند، نصیبه، دستگاهی که در رودها نصب می‌کنند برای تعیین مقدار آب در طول

سال و فصول مختلف. آن که در جامعه ممتاز و منتخب باشد، مهم‌تر، رئیس، نمودار، نماینده، مأخذ، پایه، راهنمای جاده.^۱

شاخص: بلند برآمده، مرتفع، مرد گشوده چشم و بینا، کسی که در میان مردم برگزیده و ممتاز باشد و نیز به معنی نمودار و نماینده و علامتی که در آفتاب برای تعیین وقت ظهر نصب می‌کنند، ساعت آفتابی.^۲

دولت: گردش نیکبختی و مال و پیروزی از شخصی به شخص دیگر، اقبال، نیکبختی، گروهی که به مملکت حکومت کنند از وزیران و رئیس قوه مجریه، مملکت، کشور.^۳

دولت: آنچه که به گردش زمان و نوبت از یکی به دیگری برسد، گردش نیکی به سود کسی، دارایی، ثروت، مال و در اصطلاح سیاست، زمان سلطنت و حکومت بر یک کشور و نیز هیئت وزیران، نخست وزیر و وزیران او.^۴

انقلاب: برگشتن از حالی به حال دیگر، دگرگون شدن، زیر و رو شدن، واگر دیدن، برگشتن، تغییر، تحول، تبدیل، شورش، بی‌آرامی، شورش عده‌ای برای واژگون کردن حکومت موجود و ایجاد حکومتی نو، شورش دل.^۵

۱-۲- مفهوم اصطلاحی

انقلاب از واژگانی است که از گذشته دور هم در زبان عربی و هم در زبان فارسی، یکی از اصطلاحات نحوی و به معنای حرکت دورانی منظم و قانونمند ستارگان، دور و گردش بوده است.^۶ در قرآن کریم نیز این کلمه در دو معنای «رجوع و بازگشت» و «تحول و دگرگون شدن» استعمال شده است.^۷

کلمه «انقلاب» در پهنای علوم انسانی و اجتماعی به دو معنا استعمال می‌شود: یکی به معنای تحول سریع، شدید و بنیادین که بر اثر طغیان مردم در اوضاع و احوال سیاسی جامعه روی می‌دهد و در

^۱ معین، فرهنگ معین، ج ۱، ص ۹۵۵

^۲ عمید، فرهنگ فارسی عمید، ج ۲، ص ۱۲۷۳

^۳ معین، همان، ص ۷۳۷

^۴ عمید، همان، ج ۱، ص ۹۸۲

^۵ معین، همان، ص ۲۰۲

^۶ فاضلی‌نیا، ایدئولوژی تشیع؛ انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی، ص ۱۰

^۷ آل عمران: ۱۴۴، رعد: ۱۱

نتیجه یک نظام سیاسی، حقوقی و اقتصادی جای خود را به نظام دیگری می‌دهد. دیگری به معنای تحول شدید و ریشه‌ای و غیر سیاسی که به کندی و بدون خشونت صورت می‌گیرد.^۱ در این نوشتار مقصود از واژه «انقلاب» عبارت است از حرکت مردمی توأم با خشونت در جهت تغییر صحیح و بنیادین در ارزش‌ها و باورهای مسلط نهادهای سیاسی، ساختارهای اجتماعی، رهبری روش‌ها و فعالیت‌های یک جامعه.^۲

۲- شاخصه‌های انقلابی بودن از دیدگاه قرآن

قرآن می‌فرماید: «یا ایها الذین آمنوا من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی اللّٰه بقوم یحبهم و یحبّونه اذلّٰه علی المؤمنین أعزّه علی الکافرین یجاهدون فی سبیل اللّٰه و لا یخافون لومۀ لائم ذلک فضل اللّٰه یؤتیه من یشاء واللّٰه واسعّ علیم»^۳ «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، هر کس از شما از آیین خود بازگردد، (به خدا زیانی نمی‌رساند) خداوند جمعیتی را می‌آورد که آنها را دوست دارد و آنان نیز او را دوست دارند، در سراسر مومنان متواضع و در برابر کافران سرسخت و نیرومندند. آنها در راه خدا جهاد می‌کنند و از سرزنش هیچ ملامتگری هراسی ندارند. این فضل خداست که به هر کس بخواهد و شایسته ببیند می‌دهد و فضل خدا وسیع و خداوند داناست.

۳- مفهوم انقلابی بودن

در مفهوم انقلابی بودن سه نظریه وجود دارد:

۱- طرفداران مفهوم تاریخی از انقلابی بودن می‌گویند: «صرفاً آنهایی انقلابی هستند که از خرداد سال ۴۲ وارد پروسه انقلاب شده‌اند و در پیروزی انقلاب مشارکت داشتند، زندان رفتند، شکنجه شدند و فعالیت کردند تا انقلاب پیروز شود».^۴

۲- تلقی دیگری از مفهوم انقلابی بودن در اظهارات مقامات شاخص کشور گاهی دیده می‌شود که انقلابی بودن را با «تندروی» و «پرخاشگری» و «شعار دادن صرف» یکی می‌داند.^۵ در حالی که طبیعتاً هیچ کس نمی‌تواند مردم را به تندخویی و شعار دادن بی‌جهت توصیه کند و این مفهوم نمی‌تواند مفهوم انقلابی بودن از نظر مقام معظم رهبری باشد.

^۱ رجب‌لو، حضور، شماره ۱۶

^۲ محمدی، تحلیلی بر انقلاب اسلامی، ص ۱۸

^۳ مائده: ۵۴

^۴ لاریجانی، تدین؛ حکومت و توسعه، ص ۳۴

^۵ همان، نقد دین‌داری و مدرنیسم، ص ۵۶

۳- انقلابی بودن حفظ رابطه خود و عمل خود و پیوستگی خود با انقلاب است. پس «اعتقاد» و «مشارکت» و «حفظ رابطه با انقلاب» ملاک انقلابی بودن است. البته هر چیزی درجاتی دارد. یک انقلابی کامل کسی است که همه وجودش را وقف در این مسیر کند و آن را در همه شئون انقلاب پیاده کند. از این رو انقلابی بودن زمان ندارد، کهنه نمی‌شود و مربوط به یک دوره نیست. همچنان که از دیدگاه آیت الله خامنه‌ای همه اقشار باید انقلابی بمانند و انقلابی حرکت کنند و همه انقلابی باشند تا بتوان این راه را با موفقیت پیش برد. در منظومه فکری آیت الله خامنه‌ای «انقلابی‌گری» اینگونه تعریف می‌شود: «انقلابی‌گری به آن است که ما مواضع اسلامی و انقلابی را قاطعانه و بدون رودربایستی و مرعوب شدن و خام شدن در مقابل برخی از چهره‌های امیدبخش کاذب، حفظ کنیم. وقتی توانستیم خط روشن مواضع انقلابی را حفظ کنیم، مرعوب قدرت‌ها نشویم و فریب نخوریم، در حقیقت به مشی انقلابی و اسلامی توجه کرده‌ایم»^۱

ویژگی‌های انقلابیون غیر الهی: امیرالمومنین در نهج البلاغه راه‌های پرهیز از فتنه‌ها را اینگونه بیان می‌فرماید: «ای مردم امواج فتنه‌ها را با کشتی‌های نجات در هم بشکنید (اشاره به حدیث معروف پیامبر صلی الله علیه و آله که فرمودند: مثل اهل بیت من همانند کشتی نجات است) و از راه اختلاف و پراکندگی بپرهیزید. تاج‌های فخر و برتر جویی را بر زمین زنید. رستگار شد آن کس که با یاران به پا خاست یا کناره‌گیری نمود و مردم را آسوده گذاشت. این گونه زمامداری (زمامداری پیشنهادی ابوسفیان) چون آبی بدمزه و لقمه‌ای گلوگیر است. آن کس که میوه را کال و نارس بچیند، مانند کشاورزی است که در زمین دیگری بکار»^۲.

۴- شاخص‌های دولت اسلامی

انقلاب اسلامی حاصل عزم، ایمان و اراده مردم ایران است که محور ولایت طومار رژیم ستمشاهی را در هم پیچید. این انقلاب دارای ابعاد گوناگونی همچون خداجویی، دین‌گرایی، آزادی‌خواهی، عدالت‌خواهی، کرامت انسانی، سعادت بشری و کمال طلبی بوده که توانسته با تکیه بر رهبر الهی و مکتب حیات بخش اسلام حمایت مردمی انقلابی چشم انداز و مسیر پیشرفت خود را ترسیم نماید. از نظر رهبری هدفی که انقلاب اسلامی به دنبال آن است، رسیدن به تمدن اسلامی است. برای رسیدن به این هدف فرایندی پنج مرحله‌ای را تقسیم نمودند که ابتدای آن پیروزی انقلاب اسلامی

^۱ بیانات آیت الله خامنه‌ای در دیدار وزیر و کارکنان وزارت امور خارجه: ۱۳۶۸/۰۵/۳۱

^۲ نهج البلاغه، فیض الاسلام، خ ۵

نکته برجسته و مهم دیگر در مشی و کارنامه شهید رئیسی، مردمی بودن اوست. صفتی که در مقاطع مختلف مدیریتی این شهید، درخشان و قابل مشاهده بوده و رهبر انقلاب نیز به آن اشاره کرده‌اند: «یک نکته مسئله مردمی بودن است که قبلاً هم مکرر گفته‌ام. یکی هم به معنای حضور در بین مردم است که الحمدلله مسئولین قوه قضاییه، خود آقای رئیسی و بعضی دیگر بین مردم حضور پیدا می‌کنند. این خیلی خوب است؛ یعنی با مردم مواجه شوید، در بین مردم حضور پیدا کنید، این‌ها جهات مختلف و مصادیق مختلف مردمی بودن است.^۱

۶-۲- اعتقاد به توانایی‌های داخلی

ایشان اعتقاد عمیق به توانایی‌های داخلی را از دیگر خصوصیات برجسته شهید رئیسی خواندند و گفتند: «در دوره‌های مختلف با مسئولان در این باره صحبت کرده‌ایم. کسی هم مخالف نبود، اما انسان می‌فهمد که رئیسی از بن دندان به ظرفیت‌ها و توانایی‌های داخلی برای حل مشکلات کشور اعتقاد داشت.»

۶-۳- صراحت در اعلام مواضع دینی و انقلابی

«و پرهیز از بیان حرف‌های دو پهلوی و با ملاحظه خوش آمد دیگران ویژگی دیگر شهید رئیسی جمهور شهید بوده» در ادامه فرمودند: «رئیسی به آنچه با صراحت می‌گفت در عمل نیز پایبند بود؛ مثلاً در اولین مصاحبه از او سوال کردند با فلان کشور ارتباط برقرار می‌کنید؟ پاسخ داد: «خیر» و تا آخر هم به همین خط صریح و روشن پایبند بود.

۶-۴- خدمت خستگی ناپذیر به مردم

در پیام تسلیت رهبر انقلاب نیز که به نوعی ارزیابی از کارنامه شهید رئیسی است؛ بر ویژگی‌های خدمت خستگی ناپذیر به مردم و اولویت داشتن این موضوع تاکید شده است: «همه مدت مسئولیت این انسان بزرگوار و فداکار چه در دوران کوتاه ریاست جمهوری و چه پیش از آن، یکسره به تلاش بی‌وقفه در خدمت به مردم و به کشور و به اسلام سپری شد». رهبر انقلاب فرمودند: «رئیسی عزیز خستگی نمی‌شناخت». خستگی ناپذیری و مردمی بودن ویژگی برجسته و مهم رئیس جمهور فقید شهید رئیسی بود.

^۱ بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم

۶-۵- مدیریت جهادی

رهبر انقلاب درباره کارنامه آقای رئیسی در قوه قضائیه فرمودند: «لازم است یک خدا قوتی به جناب آقای رئیسی عرض کنیم. قوه قضائیه طبعاً در معرض یک تغییر و تحولی است. ایشان در این دو سال و چند ماهی که مسئولیت قوه قضائیه را داشتند، حقاً زحمت کشیدند، تلاش کردند، کارهای خوبی در این قوه انجام گرفت و حرکت جناب آقای رئیسی مصداق همان چیزی بود که ما همیشه تکرار می‌کنیم؛ یعنی «حرکت جهادی». حرکت جهادی یعنی جدی، شبانه روزی، پرتلاش، پراگیزه، یک حرکت اینجوری بود. بحمدالله آثار خوبی هم داشت و مهم‌ترین اثر این حرکت همین بود که امید مردم به قوه قضائیه را زنده کرد، احیا کرد، مردم را به قوه قضائیه خوشبین کرد.^۱

رهبر انقلاب درباره پیش از خدمت ایشان در قوه قضائیه و درباره تولیت آستان قدس رضوی، مدیریت شهید رئیسی را خدمت پر تلاش و پر ثمر و پایه‌گذاری کارهای ماندگار نامیدند. مدیریت شهید رئیسی از وی یک چهره کارآزموده ساخته بود. امام خامنه‌ای در انتصاب ایشان در آستان قدس فرمودند: «جنابعالی را که خود نشأت یافته آن دیار پربرکت و برخوردار از صلاح و امانت و کارآزموده در مدیریت‌های کلان می‌باشید، به تولیت آن آستان نورانی و مقدس منصوب می‌کنم».^۲

همچنین در انتصاب ایشان به ریاست قوه قضائیه فرمودند: «جنابعالی را برگزیدم که دارای سوابق طولانی در سطوح مختلف قوه قضائیه و آشنا به همه زوایای آن می‌باشید و از طرفی در کنار فقاقت از تحصیلات حقوقی و دانش و تجربه در این عرصه مهم برخوردارید. سلامت و امانت و کارآمدی خود را در مقاطع گوناگون خدمت نشان داده‌اید».^۳

۶-۶- ناسپاسی و طعن‌ها راهش را سد نمی‌کند

مدیریت به خصوص در سطوح کلان آن همواره با چالش‌های متعددی روبرو است. اختلاف نظرات و سلايق، گاهی بروز اصطکاک‌هایی می‌شود که از چارچوب و مرزهای قابل قبول خارج شده و می‌تواند عوارض و تبعات تلخی به دنبال داشته باشد. گاهی نیز کسانی پا را از دایره انصاف فراتر گذاشته و در بیان مواضع خود اخلاق را کنار می‌گذارند. در مواجهه با چنین موقعیت‌ها، پای ظرفیت و اخلاص افراد به میان می‌آید. بی‌شک چنین برخوردی با ناملایمات و بی‌انصافی‌ها توان شخصیتی و اخلاق

^۱ بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با رئیس و مسئولان قوه قضائیه: ۱۴۰۰/۰۷/۰۷

^۲ پیام آیت الله خامنه‌ای به مناسبت انتصاب حجت الاسلام رئیسی به تولیت آستان قدس رضوی، ۱۳۹۴/۱۲/۱۷

^۳ پیام آیت الله خامنه‌ای انتصاب حجت‌الاسلام رئیسی به ریاست قوه قضائیه، ۱۳۹۷/۱۲/۱۶

مداری زیادی را می‌طلبید. از این رو رهبر انقلاب درباره شهید رئیسی فرمودند: «برای او صلاح در رضایت مردم که حاکی از رضایت الهی است بر همه چیز ترجیح داشت. از این رو آزرده‌گی‌هایش از ناسپاسی و طعنه برخی بدخواهان مانع تلاش شبانه روزی او برای پیشرفت و اصلاح امور نمی‌شد».^۱

^۱ پیام تسلیت رهبر انقلاب به مناسبت شهادت شهید رئیسی، ۱۴۰۳/۰۲/۳۱

جمع‌بندی

آیت الله خامنه‌ای به عنوان رهبر ایران در خصوص پیشواز آرمان‌های انقلاب اسلامی، دولت اسلامی را مهمترین و سومین مرحله از فرایند ۵ مرحله‌ای پیشرفت و دستیابی به تمدن اسلامی می‌داند. یکی از مولفه‌های مهم تمدن‌سازی نوین اسلامی، دولت انقلابی است. در اندیشه آیت الله خامنه‌ای مولفه‌های انقلابی‌گری، انقلابی بودن و انقلابی ماندن به ۵ دسته تقسیم می‌شوند:

۱- پایبندی به مبانی اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی ۲- هدف‌گیری آرمان‌های انقلاب و همت بلند برای رسیدن به آنها ۳- پایبندی به استقلال ۴- حساسیت در برابر دشمن ۵- تقوای دینی و سیاسی

آیت الله خامنه‌ای به تبیین ویژگی‌های شهید رئیسی به عنوان یک رئیس دولت انقلابی پرداختند و تلاش بی‌وقفه برای حل مشکلات توده‌های مردم، اعتقاد عمیق به توانایی‌های داخلی، صراحت در اعلام مواضع دینی و انقلابی، خستگی‌ناپذیری، مایوس نشدن، رعایت تعامل و عزتمندی در سیاست خارجی، اهتمام به طرح‌های بزرگ، تواضع و بردباری و معنویت و ذکر و توسل را از ویژگی‌های برجسته شهید رئیسی خواندند که به عنوان یک الگو نشان داد می‌توان به عنوان رئیس جمهور از مجموع این خصوصیات فکری و عقلی و قلبی برخوردار بود.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم
۲. نهج البلاغه، ترجمه فیض الاسلام
۳. ارتباط تصویری با همایش قوه قضائیه، ۱۳۹۹/۰۴/۰۷
۴. بیانات آیت الله خامنه‌ای به مناسبت بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۵/۳/۱۴
۵. بیانات آیت الله خامنه‌ای در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۸/۰۶/۲۰
۶. بیانات آیت الله خامنه‌ای در دیدار اعضای دولت سیزدهم، ۱۴۰۳/۰۴/۱۷
۷. بیانات آیت الله خامنه‌ای در دیدار با رئیس و مسئولان قوه قضائیه، ۱۳۹۷/۱۲/۱۶
۸. بیانات آیت الله خامنه‌ای در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۵/۰۳/۰۶
۹. پیام آیت الله خامنه‌ای به مناسبت انتصاب حجت الاسلام رئیسی به تولیت آستان قدس رضوی، ۱۳۹۴/۱۲/۱۷
۱۰. پیام آیت الله خامنه‌ای به مناسبت انتصاب حجت الاسلام رئیسی به ریاست قوه قضائیه، ۱۳۹۷/۱۲/۱۶
۱۱. پیام تسلیت آیت الله خامنه‌ای به مناسبت شهادت آقای رئیسی، ۱۴۰۳/۰۲/۳۱
۱۲. رجب‌لو، علی، حضور، شماره ۱۶، ۱۳۷۵ ش.
۱۳. رکا بیان؛ رشید، علی‌پور گرجی؛ محمود، مولفه‌های انقلابی‌گری، انقلابی‌بودن و انقلابی ماندن در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری، نشریه علمی مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۵۷، ۱۳۹۶ ش.
۱۴. عمید، حسن، فرهنگ عمید، ج ۲، چاپ پانزدهم، ۱۳۷۸ ش.
۱۵. فاضلی‌نیا، نفیسه، ایدئولوژی تشیع، انقلاب اسلامی، بیداری اسلامی، فصلنامه ۱۵ خرداد، شماره ۱۹، ۱۳۸۸ ش.
۱۶. لاریجانی، محمد جواد، تدین، حکومت و توسعه، تهران: موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، چاپ دوم، ۱۳۸۶ ش.
۱۷. لاریجانی، محمد جواد، نقد دین‌داری و مدرنیسم، تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۳۹۴ ش.
۱۸. معین، محمد، فرهنگ معین، تهران: انتشارات فرهنگ ماهرخ، چاپ اول، ۱۳۸۶ ش.
۱۹. محمدی، منوچهر، تحلیلی بر انقلاب اسلامی، تهران: نشر امیرکبیر، ۱۳۸۷ ش.